

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЛІЦІЇ

Горбенко Дар'я Андріївна –
здобувач кафедри юридичної
психології Національної
академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Розглянуто особливості організації та структури психологічної служби в органах внутрішніх справ України. Висвітлено роль і місце психологічної служби органів внутрішніх справ в Україні, її сучасний стан та методи вдосконалення.

Ключові слова: психологічна служба; психолог; психологічне супроводження; психопрофілактична робота; професійно-психологічний відбір; профілактика; саморегуляція; надання допомоги.

Рассмотрены особенности организации и структуры психологической службы в органах внутренних дел Украины. Освещены роль и место психологической службы в органах внутренних дел Украины, ее состояние и методы усовершенствования.

Ключевые слова: психологическая служба; психолог; психологическое сопровождение; психопрофилактическая работа; профессионально-психологический отбор; профилактика; саморегуляция; оказание помощи.

The features of the organization and structure of psychological services in the internal affairs of Ukraine. The role and place of the psychological service of the Internal Affairs of Ukraine, its current status and methods of improvement.

Keywords: psychiatric services; psychologist; psychological support; professional and psychological selection; prevention; self-regulation; assistance.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства все більшої гостроти набуває проблема забезпечення надійності функціонування всіх ланок державної влади. Це безпосередньо стосується органів і підрозділів внутрішніх справ, на які покладено завдання захисту суспільства від злочинних посягань. Успішне виконання цього завдання залежить від готовності та спроможності кожного працівника на належному рівні виконувати свої професійні обов'язки.

Для служби в органах внутрішніх справ характерними є особливі умови, що вимагає від працівників значних моральних і психоемоційних зусиль, спричиняє надмірні фізичні навантаження. Саме тому в сучасних умовах особливого значення набуває робота з персоналом, тобто діяльність щодо відбору, підготовки, розміщення, виховання, організації та контролю за виконанням функціональних обов'язків конкретних працівників. Нагальною потребою є підвищення ефективності застосування психологічних знань і використання сучасних підходів у службовій діяльності працівників органів внутрішніх справ.

З цією метою в 1996 році було створено відомчу службу психологічного забезпечення при Департаменті роботи з персоналом Міністерства внутрішніх справ України, що пройшла певний шлях реформування, а саме: психологів органів внутрішніх справ було об'єднано в спеціалізовані підрозділи – центри (групи) практичної психології при Головному управлінні Міністерства внутрішніх справ України, створено головний підрозділ служби психологічного забезпечення – Центр практичної психології Міністерства внутрішніх справ України [1].

Ефективність службової діяльності особового складу органів внутрішніх справ значною мірою залежить від рівня психологічного супроводження міліціонерів у їх службовій діяльності, морально-психологічної й професійної підготовленості. Професійна психологічна підготовка працівників підрозділів органів внутрішніх справ спрямована на вирішення таких питань, як діагностика особистості та колективу, корекція психологічних якостей, регуляція психічних властивостей і процесів, міжособистісних відносин у групах. Заходи психологічного забезпечення сприяють цілеспрямованому розкриттю й розвитку здібностей, підвищенню професіоналізму, працездатності,

збереженню здоров'я й життя працівників органів і підрозділів внутрішніх справ під час виконання ними оперативно-службових завдань.

Головним нормативним документом, що регламентує діяльність психологічної служби в органах внутрішніх справ України, є Концепція психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України, затверджена рішенням колегії МВС України від 5 лютого 1997 р. № 2 км/2. Згідно з вимогами цього документа, у всіх органах і підрозділах МВС України було введено посади психологів.

Під системою психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів системи МВС України усвідомлюється сукупна узгоджена діяльність спеціальних підрозділів психологічного забезпечення, науково-дослідних установ, навчальних закладів, практичних органів та внутрішніх військ МВС України, що спрямована на підвищення ефективності їх оперативно-службової діяльності та боєздатності шляхом цілеспрямованого використання науково обґрунтованих форм, методів і засобів професійної психології [2].

Питання психологічної служби в органах внутрішніх справ України досліджувалося численними вітчизняними науковцями, серед яких В. Андросюк, М. Ануфрієв, О. Бандурка, В. Барко, Л. Бурлачук, І. Голосніченко, Л. Казміренко, Я. Кондратьєв, М. Костицький, В. Кривуша, О. Мартиненко, Н. Матюхіна, А. Москаленко, В. Медведєв, О. Морозов, В. Синьов, Г. Радов, І. Рущенко, С. Сливка, В. Соколев, А. Стародубцев, В. Щербина, Г. Юхновець, С. Яковенко, О. Ярмиш та ін.

Служба психологічного забезпечення покликана забезпечувати якісне вирішення оперативно-службових завдань й ефективне функціонування всієї системи органів внутрішніх справ; зводити до мінімуму шкоду від впливу на працівників небезпечних для життя й здоров'я психогенних факторів; сприяти збереженню людського потенціалу, підтримувати високий рівень професійності та боєздатності працівників.

Відповідно до затверджених МВС України кваліфікаційних вимог, на посади працівників служби психологічного забезпечення

призначаються фахівці, які мають вищу психологічну освіту. Чисельність фахівців структурних підрозділів психологічного забезпечення пропорційно залежить від загальної чисельності особового складу органів внутрішніх справ України та встановлюється нормативними актами МВС України згідно з рекомендованими нормами навантаження.

Структурні підрозділи служби психологічного забезпечення МВС України при штатній чисельності від двох до чотирьох посад психологів формуються у відділення психологічного забезпечення, а при штатній чисельності від п'яти й більше посад психологів – відділення, за погодженням із відділом психологічного забезпечення Управління соціально-гуманітарної та психологічної роботи Департаменту кадрового забезпечення МВС України, мають бути перетворені у відділ (відділення, сектор) психологічного забезпечення [3].

До структурних підрозділів служби психологічного забезпечення належать:

1. Відділ психологічного забезпечення Управління соціально-гуманітарної та психологічної роботи Департаменту кадрового забезпечення МВС України, на який покладено функції управління й координації діяльності всіх підрозділів служби психологічного забезпечення.

2. Відділи (відділення, сектори) психологічного забезпечення управлінь (відділів) кадрового забезпечення головних управлінь, управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті.

3. Окремі посади практичних психологів у міських, районних, лінійних органах, стройових і спеціальних підрозділах внутрішніх справ.

4. Підрозділи психологічного забезпечення й окремі посади психологів Державної служби охорони при МВС України.

5. Підрозділи психологічного забезпечення внутрішніх військ МВС України.

6. Підрозділи психологічного забезпечення відомих навчальних закладів МВС України.

Професійна діяльність практичних психологів органів внутрішніх справ передбачає чотири напрями:

професійна орієнтація й професійно-психологічний відбір на службу та навчання;

психопрофілактична робота й психологічне супроводження служби органів внутрішніх справ;

психологічне супроводження оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ;

психолого-педагогічне супроводження навчально-виховного процесу в навчальних закладах МВС України, здійснення психологічної підготовки та впровадження новітніх психологічних технологій [4].

Незважаючи на відомчу специфіку діяльності практичних психологів органів внутрішніх справ, складність і значимість поставлених перед ними завдань, у своїй роботі вони використовують основні види діяльності практичного психолога: психодіагностику, психопрофілактику, просвітницьку діяльність, психологічне консультування, психологічну корекцію.

Згідно з наказом МВС України «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України» від 28 липня 2004 р. № 842, на практичних психологів органів внутрішніх справ України покладено такі завдання:

1. Надання допомоги керівникам усіх рівнів щодо зміцнення дисципліни й законності в органах внутрішніх справ України, створення ефективної системи забезпечення психологічної та психофізіологічної надійності персоналу.

2. Забезпечення професійної орієнтації й професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органи внутрішніх справ України та навчання у вузах МВС України з метою визначення їх психологічної готовності до правоохоронної діяльності в органах внутрішніх справ України. Здійснення психологічного вивчення працівників, які переміщуються на іншу посаду в системі МВС України, з метою визначення їх психологічних характеристик і прогнозування психологічної готовності до виконання ними певних оперативно-службових завдань.

3. Психологічна підготовка працівників органів внутрішніх справ України до виконання своїх функціональних обов'язків як у повсякденних, так і в екстремальних умовах.

4. Проведення психопрофілактичної роботи в органах внутрішніх справ України з персоналом органів та підрозділів внутрішніх справ, а також здійснення заходів щодо оптимізації соціально-психологічного клімату в колективах, психологічне консультування керівників органів внутрішніх справ України, працівників органів внутрішніх справ України та членів їх сімей.

5. Психологічне супроводження оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України.

6. Упровадження досягнень сучасної психології в процес розкриття та розслідування злочинів.

7. Надання психологічної допомоги працівникам органів внутрішніх справ України під час охорони громадського порядку та при забезпеченні переговорної діяльності.

8. Розроблення та впровадження новітніх психологічних технологій в оперативно-службову діяльність, у тому числі із застосуванням комп'ютерної поліграфічної техніки.

9. Психолого-педагогічне супроводження навчально-виховного процесу в навчальних закладах МВС України, здійснення психологічної підготовки працівників органів внутрішніх справ України, надання психологічної допомоги особам, прийнятим на службу, в адаптації до умов оперативно-службової діяльності.

10. Упровадження тренінгових технологій для формування в працівників органів внутрішніх справ України відповідних професійно важливих психологічних якостей, психологічної стійкості, навичок безпечної поведінки, уміння розв'язувати свої психологічні проблеми й управляти конфліктними ситуаціями з урахуванням особливостей несення служби та категорій працівників органів і підрозділів внутрішніх справ.

11. Виявлення за допомогою психологічних та соціологічних методів чинників, що сприяють виникненню соціально-психологічних проблем в оперативно-службовій діяльності органів внутрішніх справ України [3].

Психологами органів і підрозділів внутрішніх справ проводяться навчальні заняття й інструктажі, основними темами яких є:

- саморегуляція психічного стану працівників в екстремальних умовах;

- профілактика травматизму й загибелі працівників;

- підтримання високого рівня психологічної готовності до дій у складних та екстремальних ситуаціях службової діяльності;

- тренінг професійно важливих психологічних якостей у працівників і вироблення навичок безконфліктного спілкування з громадянами;

- формування психологічної спрацьованості працівників у різних ситуаціях службової діяльності тощо.

Ще одним важливим завданням психологів в органах внутрішніх справ є підтримання соціально-психологічного клімату. Під час його вивчення, що здійснюється переважно соціометричними методами (анкетування, інтерв'ювання) і проведенням психодіагностичного обстеження працівників за допомогою тестових методик, визначається:

- авторитет керівництва;

- спрацьованість членів колективу;

- рівень конфліктності в колективі;

- здатність колективу загалом і його членів зокрема вирішувати складні службові завдання;

- мотивацію членів колективу та ін.

За підсумками проведеної роботи психологами оцінюється стан клімату в колективі, складаються прогнози успішності подальшого функціонування колективу, виявляються проблеми, що є серед працівників, та шляхи їх вирішення, у тому числі посередництвом певних кадрових змін. Рекомендації за підсумками вивчення надаються керівництву апаратів роботи з особовим складом ГУМВС, УМВС, УМВСТ України, вищих навчальних закладів МВС України.

З метою повного вивчення працівників для максимально повного врахування й використання їх особистісних якостей під час службової діяльності психологами запроваджено практику підготовки експертних психологічних висновків при призначенні працівників на посади з більшим обсягом роботи.

Висновки психологічного характеру складаються стосовно працівників, які переводяться до інших служб, уключаються до резерву на висунення, атестування.

Надається індивідуальна психологічна допомога працівникам, курсантам, слухачам і членам їх сімей шляхом проведення індивідуальних бесід, тренінгів, саморегуляції, методик психологічного розвантаження тощо.

Головними підставами надання допомоги є:

конфліктність і труднощі у взаєминах із членами сім'ї;

конфліктність і труднощі у взаєминах із колегами та громадянами;

нервово-психічна перевтома й невірноваженість, спричинені умовами службової діяльності та побуту;

систематичне порушення дисципліни працівником;

отримання психологічної травми й необхідність нейтралізації негативних психологічних впливів, зняття стресових станів;

низький соціальний статус працівника в колективі.

Одним із важливих напрямів роботи психологів залишається профілактика суїцидальних проявів серед працівників органів внутрішніх справ. Працівниками відділу спільно з фахівцями Управління охорони здоров'я МВС України та інспекції з особового складу під час проведення службових розслідувань вивчаються причини випадків самогубств в органах внутрішніх справ та проводиться відповідна профілактична робота.

Так, у наказі МВС України «Про затвердження Програми психопрофілактичної роботи з особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ України на 2008–2012 роки» від 7 квітня 2008 р. № 161 зазначено, що на сучасному етапі розвитку системи органів внутрішніх справ України, за умов підвищення вимог до правоохоронців з боку українського суспільства та впровадження європейських стандартів професійної діяльності, необхідно суттєво вдосконалити роботу із запобігання тимчасовим і незворотним утратам особового складу внаслідок надзвичайних ситуацій [5–6].

Водночас існують труднощі, пов'язані з використанням наявного кадрового й наукового потенціалу служби, що досі не

відповідає сучасним потребам системи МВС України та діючим міжнародним стандартам. А проблеми, що наявні у сфері адміністративно-правового регулювання розвитку служби психологічного забезпечення органів внутрішніх справ України, негативно впливають на ефективність діяльності й імідж органів внутрішніх справ у суспільстві. Вирішення зазначених проблем вимагає застосування науково обґрунтованих підходів, а також використання відповідного досвіду психологічної допомоги, що напрацьований у поліцейських системах зарубіжних держав [1].

Психолог органів внутрішніх справ має втілювати новітні досягнення психологічної науки не лише в роботі з персоналом, а й під час вирішення повсякденних завдань із поліпшення охорони правопорядку, посилення протидії злочинності, забезпечення профілактичних заходів щодо деструктивних психологічних явищ, зокрема професійної деформації.

Водночас слід констатувати нестачу досвіду та слабку підготовленість психологів за напрямом психологічного супроводження оперативно-службової діяльності.

Одним із можливих шляхів покращання роботи психологічної служби в органах внутрішніх справ, на нашу думку, може стати організація навчально-методичних семінарів для працівників відділень психологічного супроводження оперативно-службової діяльності за участі науковців відомчих навчальних закладів та іноземних фахівців відповідного профілю.

Ми вбачаємо, що перспективою для розвитку психологічної служби органів внутрішніх справ є взаємодія з іншими службами та підрозділами, зокрема з оперативними за напрямом підготовки психологічних портретів, використання поліграфів, переговорної діяльності під час проведення оперативно-розшукових заходів та ін.

Однак необхідно пам'ятати й про оновлення методичної бази, використання сучасних стандартизованих методик у різних напрямках своєї діяльності. Потрібно продовжувати роботу над удосконаленням нормативно-правової бази діяльності психологічної служби органів внутрішніх справ.

Одним із головних завдань має стати покращання кадрового складу психологічної служби. З огляду на це необхідно проводити відповідну спільну роботу з

навчальними закладами МВС України щодо організації та особливостей підготовки, перепідготовки фахівців для психологічної служби органів внутрішніх справ України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сайко О. Й. Адміністративно-правове регулювання розвитку та напрями удосконалення служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сайко Олександр Йосипович. – К., 2012. – 181 с.
2. Дідик М. М. Психолого-педагогічні основи професійної діяльності фахівців соціальної роботи в органах внутрішніх справ України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Дідик Микола Михайлович. – Тернопіль, 2001. – 190 с.
3. Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України : Закон України від 28 лип. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 842.
4. Про затвердження Концепції психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України : рішення колегії МВС України від 3 лют. 1997 р. № 2 км/2.
5. Про затвердження Програми психопрофілактичної роботи з особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ України на 2008–2012 роки : наказ МВС України від 7 квіт. 2008 р. № 161.
6. Сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua>.